

ULOGA FATCA REGULATIVE U SAVREMENIM USLOVIMA I NUŽNOST NJENE PRIMENE

THE ROLE FATCA REGULATIONS IN PRESENT CONDITIONS AND NECESSITY OF ITS APPLICATION

MSc Suzana Simić,
Erste Banka a.d. Novi Sad, Srbija
suzanajsimić@gmail.com

Rezime: U okviru reforme poreskog sistema Sjedinjenih Američkih Država, koja je započeta u 2010. godini, doneti su potpuno novi poreski zakoni. Radikalne promene izvršene su naročito donošenjem Zakona o stranim bankama i finansijskim računima i Zakona o poreskoj usklađenosti inostranih računa. Usklađivanje zakonskih regulativa postaje strateški pravac u savremenom poslovanju. Imajući u vidu kompleksnost američke zakonske regulative kojom se uređuje oblastih javnih prihoda, pred domaću poresku administraciju i poreske obveznike stavljaju se novi zadaci. Poreskim stručnjacima neophodna su nova znanja i iskustva da bi se međudržavni poreski propisi mogli optimalno sprovesti. Ovi stručnjaci treba da budu svestrano osposobljeni, kako bi mogli kompetentno da obavljaju poreske poslove. Da bi poreski obveznici mogli da zaštite osnovna prava koja im po propisima pripadaju, kao i da izvršavaju obaveze u zakonom propisanim rokovima, neophodni su ima poreski saveti od strane stručnjaka koji su direktno ili indirektno vezani za poresku materiju (propisi iz oblasti međudržavne saradnje, bankarskog poslovanja, prekršajnog i krivičnog zakonodavstva i dr.).

Ključne riječi: FATCA, regulativa, američki poreski sistem, finansijske institucije, međudržavni sporazum.

Abstract: Within the reform of the tax system of the United States, which started in 2010, were brought brand new tax laws. Radical changes were made especially by the Law on foreign banks and financial accounts and the Law on Tax compliance of foreign accounts. Harmonization of legal regulation becomes strategic direction in modern business. Given the complexity of the US legislation governing authorities of public revenue, before the national tax administration and taxpayers are placed new tasks. Tax

professionals are essential new knowledge and experience to interstate tax regulations can be optimally implemented. These experts should be thoroughly trained, so that they can competently perform tax affairs. To taxpayers could to protect the fundamental rights granted to them under the regulations of belonging, as well as to fulfill their obligations in the legal deadlines, are essential has a tax tips from the experts who are directly or indirectly related to tax matters (regulations in the field of intergovernmental cooperation, banking business, misdemeanor and criminal legislation and others.)

Keywords: FATCA, regulations, US Tax Sistem, Financial Institutions, interstate agreement.

1. UVOD

Čini se da se ekonomija nalazi pred velikim promenama, baziranim na potpuno novoj primeni poreskih propisa, neophodnih za rad u poreskoj administraciji, za rad na poreskim poslovima u privrednim društvima i u institucijama i organizacijama javnog sektora, kao i za obavljanje bankarskih poslova. Reč je zapravo o tumačenju poreske materije u finansijskim institucijama na potpuno nov način. Smatra se da nestaje uslovljenost iz oblasti propisa i poreske administracije i nastaje iskorak u saradnji između finsnsijskih institucija koje posluju u globalnom okruženju. Ali pojmovi nestaje i nastaje se koriste uslovno, da bi se označile promene na globalnom nivou. O kojim promenama je reč? Primenjena je FATCA regulativa kao jedan od osnovnih pojmova savremenog poslovanja, koja je logična posledica novonastalog poslovnog okruženja. Naime, modifikacija dosadašnjeg bankarstva u sve većem obimu je posledica izmena propisa u vodećim poreskim sistemima, tako da se dosadašnje bankarstvo sve više počinje bazirati na primeni savremenih zakonskih regulativa. Povećanje udela

bankarskih transakcija u poreskim rajevima glavno je obeležje evrobankarstva i ostalih specifičnih oblika međunarodnog bankarstva. Specifičnost udela je u motivaciji međunarodnih banaka da otvaraju svoje organizacione jedinice zbog mogućnosti izbegavanja plaćanja poreza, odnosno potrage za mnogo manjim poreskim opterećenjem. U tu svrhu, zakonodavstvo tranzicionih zemalja prihvatilo je odredbe jednog američkog zakona koji će važiti na teritoriji zemalja u razvoju. U radu je dat pregled teorijskih osnova i praktičnih iskustava razvijenih zemalja, koje odavno primenjuju američki sistem razmene informacija o bankarskim računima i transferu sredstava preko računa američkih rezidenata, sa kratkom analizom aktuelne situacije u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Ideja ovog rada je da se na primeru Srbije i Bosne i Hercegovine, kao zemalja u razvoju, ukaže na činjenicu da je savremenoj poslovnoj zajednici potreban jedan dinamičan poreski sistem koji bi se brže prilagođavao. Kako promenama na tržištu tako i novim modelima poslovanja. Još uvek imamo situaciju da poslovanje pojedinih finansijskih institucija nije prepoznato u poreskim propisima ili je njihov poreski tretman nedovoljno pojašnjen. To pored pravne nesigurnosti onemogućava i dalji razvoj, a dobar primer za ovo je FATCA regulativa.

2. Mesto i uloga fiskalnog instrumentarija u cilju poboljšanja usaglašenosti poreskih propisa na međunarodnom nivou

Upotrebu fiskalnog instrumentarija u obavljanju poreskih poslova na međudržavnom nivou treba povezati sa problemima dalje usklađenosti propisa sa bankarskim poslovanjem. Misli se pre svega na obavljanje bankarskih poslova sa stranim valutama i stranim rezidentima, bez ograničenja koja važe za domaće banke i uz povoljan poreski tretman. Obavljanje ovakvih poslova zasnovano je na korišćenju finansijskih institucija, osnovanih obično po jednostavnoj i kratkotrajnoj proceduri, malim sredstvima, za različite transakcije, sa ciljem da se izbegne kontrola poslovanja i plaćanje poreza, a po potrebi i sakrije identitet pravih vlasnika stranih kompanija. Budući da se radi o specifičnim finansijskim institucijama, osnovanim u zemljama koje imaju niske poreze u privlačenju kapitala nerezidenata i koje se bave određenim ograničenim spektrom bankarskog poslovanja, dobrim delom u sferi međunarodnog prikupljanja i plasmana sredstva, u tim i takvim uslovima, u najvećoj meri te finansijske institucije su oslobođene plaćanje poreza na kamatu i profit, a kontrola njihovog poslovanja, uključujući i klasičnu kontrolu domicilne centralne banke, ili ne postoji ili je relativno skromna. Iz tih razloga neophodno je usklađivanje iznosa poreske obaveze sa Evropskim propisima u cilju efikasnije kontrole

naplate i smanjenju izbegavanja plaćanja poreza i nastanka poreske utaje ili prevare. Dobra vest je da Srbija i Bosna i Hercegovina ne moraju da počinju reformu od nule. Iskustva okolnih zemalja u rešavanju sličnih problema mogu im pomoći da brže omoguće svom poreskom sistemu uslove za bolju poresku administraciju i praćenje koji će doprineti harmonizaciji regulative sa Evropskom unijom i Organizacijom za ekonomsku saradnju i razvoj. Standardi OECD-a zahtevaju razmenu informacija između poreskih vlasti zemalja i načinjeni su da zaštite poverljivost tih informacija. Dobar pristup informacijama, uključujući i bankarske informacije, preduslov su za efikasnu i fer primenu poreskih zakona u Srbiji i BiH. Do sada se dešavalo da su upravo poreske implikacije uz odsustvo poreske transparentnosti sprečavale poreske organe da ispravno primenjuju poreske zakone u zemlji investitora, što je značajno uticalo na odluke investitora da se koriste *poreskim rajevima*.¹⁶ Međutim, samo izbegavanje poreza, koje je staro koliko i samo oporezivanje nije dovoljan uslov da bi se neka zemlja smatrala poreskim rajem, već je potrebno imati i razvijenu telekomunikacionu mrežu, mrežu bankarskih sistema i mrežu profesionalnih usluga, štititi identitet vlasnika kompanija, a apsolutno je neophodno isuniti sledeća dva preduslova:¹⁷

- *Političko ekonomska stabilnost* potrebnu za nesmetano obavljanje poslovne aktivnosti. Zakonodavstva koja regulišu pravni status finansijskih institucija dozvoljavaju, bez većih formalnosti, transfer kompanija iz država u kojoj bi mogle biti eventualno ugrožene u države koje pružaju veću političku stabilnost.

¹⁶ Reč je o offshore centrima koji podrazumevaju područja na kojim je kompanija ili neka finansijska institucija registrovana i plaća niske ili paušalne poreze ukoliko posluje izvan njega (dok u isto vreme domaće kompanije, čiji su vlasnici državljani te zemlje, plaćaju višestruko veći porez). Reč *offshore* potiče iz engleskog jezika (British English) i bukvalno znači van obale odnosno daleko od obale i nastao je po istoj logici kao i reč *oversee*. Danas bi u kolokvijalnom prevodu značila „tamo daleko“. To ima smisla jer su mnogi offshore centri daleka ostrva na egzotičnim destinacijama daleko od vodećih razvijenih zemalja SAD i Evrope, mada je pod znakom pitanja da li danas, kada je Kina postala druga po veličini GDP u svetu, takav termin više ima smisla koristiti.

Kao do sada najslavnija i egzotična destinacija za izbegavanje plaćanja poreza do skoro su bila Kajmanska ostrva (Cayman). Tri kajmanska ostrva, koja se nalaze svega na dva i po sata leta od Majamija na Floridi, imaju 48.000 stanovnika i na sedmom su mestu u svetu po obimu bankarskih poslova. Ukupna suma kapitala se procenjuje na oko 1.442 milijardi evra. Na njima postoji (radi) 600 banaka, a samo nemačka Dojčebank (Deutschebank) na ovim ostrvima ima 151 filijalu

¹⁷ OECD (2009), OECD Annual Report 2009, Paris, p.67

- *Pravna sigurnost* neophodna u pružanju garancija državama u okviru njihovog pravnog sistema da će biti zaštićen status nerezidenta u odnosu na poreske propise i oslobođenje od devizne kontrole države u kojoj je strana kompanija osnovana. Najvažniji kriterijum u primeni ovog preduslova je da zakoni moraju biti savremeni, fleksibilni i po mogućnosti da obezbede klijentima potpunu tajnost u vezi njihove poslovne delatnosti.

Sve brojnije poreske olakšice koje uživaju banke uz ovakve propise, ne poštujući međunarodnu normu o razmeni podataka o poreskim obavezama dovelo je do odlivanja ogromnih novčanih iznosa na koje nisu plaćeni porezi upravo u zemlje poreskih rajeva i dovođenje do sve veće utaje poreza. U takvim uslovima poreska služba Sjedinjenih Američkih Država, krajem 2010. godine donela je *Zakon o poreskoj usklađenosti inostranih računa* za potrebe uvođenja strožije poreske discipline za državljanje SAD-a koji borave u inostranstvu.¹⁸ Osnov za primenu takvog zakona određen je kroz otvaranje računa nerezidenta u banci na osnovu koga će američka poreska uprava imati uvid u njegove podatke. Prema američkoj poreskoj upravi, odnosno njenom zakonu, ovom sve Evropske banke su u obavezi da se usklade sa njim, u suprotnom mogu da zaborave na dalje poslovanje u Sjedinjenim Američkim Državama. Postupak primene ovog zakona na Srbiju i Bosnu i Hercegovinu kao zemlje u razvoju, postavljen je kroz međunarodnu saradnju i zaključivanje međudržavnog sporazuma. Potrebno je primeniti *Zakona o usaglašenosti oporezivanja inostranih računa* na američke građane, koji imaju račune kod banaka u ovim zemljama. Ovde se misli na račune koje imaju fizička i pravna lica koja su državljani SAD, lica koja imaju poslovne interese u SAD, i lica koja drže sredstva na računima kod finansijskih institucija sa sedištem u tranzicionim zemljama. Ovakvu formu ugovora SAD su potpisale sa više zemalja, a cilj je sprečavanje izbegavanja plaćanja poreza u Americi. Po tom ugovoru banke bi trebalo od svih građana da traže da potpišu spornu saglasnost¹⁹ kojom će omogućiti da podaci sa

njihovih bankovnih računa budu prosleđenu američkoj poreskoj upravi. U nastavku ukratko elaboriramo osnovna obeležja regulative nazvana *FATCA* kao jurisdikciju sa suštinskim dogovorom kojom se dokazuje posvećenost SAD u borbi protiv utaje poreza, s obzirom da se na taj način obezbeđuje razvijenim zemljama poput SAD i zemljama u razvoju, posebno Srbije i Bosne i Hercegovine, vreme neophodno za izgradnju održivog okvira za razmenu informacija u poreskom sistemu. Potrebno je razumeti da svaka izmena propisa donosi i nove rizike finansijskim institucijama u procesu prilagođavanja i predstavlja prepreku bržoj realizaciji ciljeva.

3. Pravni osnov za tumačenje

3.1. Šta je FATCA regulativa?

U odgovoru na postavljeno pitanje osmišljena je *FATCA* regulativa kao zakon koji će primorati strane banke da otkriju američkoj poreskoj upravi sve neophodne informacije o američkim vlasnicima računa, te time obuzdati izbegavanje plaćanja poreza. Kroz brojne diskusije i rasprave u teoriji i praksi definisanje i primena ove američke regulative je posebno aktuelna u poslednjih par godina. Smatra se da je osnovni razlog za uvođenje i primenu ovakve regulative utaja u plaćanju javnih prihoda, odnosno izbegavanje ili kršenje propisa koji regulišu privredne transakcije. Kada ekonomisti koriste pojam *regulativa* najčešće vide odluku, direktivu kao i ostale akte institucija Evropske unije - konvencije i ugovore koji čine pravnu tekovinu sposobnu da omogući sve oblike poreske saradnje potrebne u borbi protiv poreske evazije. Ova regulativa to upravo i čini. *Foreign Account Tax Compliance Act* ili skraćeno *FATCA* je set propisa Sjedinjenih Američkih Država, donet u cilju borbe protiv utaje poreza, 18. marta 2010. godine od strane Kongresa SAD-a. Ovim propisima se predviđa da strane finansijske institucije i drugi finansijski posrednici učestvuju putem izveštavanja u sprečavanju izbegavanja plaćanja poreza od strane američkih državljana ili rezidenata koji svoja finansijska sredstva drže u neameričkim finansijskim institucijama i na stranim računima. Njihova namena nije prikupljanje dodatnih finansijskih sredstva nego obezbeđivanje neophodnih informacija o američkim obveznicima koji investiraju svoja slobodna finansijska sredstva kroz strane finansijske institucije i inostrane subjekte. Posledica ovakvog načina reformi jeste potpuno nov poreski zakon koji se odnosi na:

¹⁸ Na taj način američke poreske vlasti pokušavaju da u zemlju vrate oko 100 milijardi dolara godišnje, na koliko se procenjuju utajena porezna davanja Amerikanaca u inostranstvu. Amerikanaci se, naime, oporezuju ne samo kao stanovnici, već i kao državljani SAD, bez obzira na to gde žive. Više na: <http://m.tportal.hr/vijesti/289105/Amerikanci-se-ubrzano-odricu-drzavljanstva.html> (26.02.2015)

¹⁹ Izjavu, odnosno, saglasnost za obradu i prenos podataka koji će biti dostavljeni američkoj poreskoj službi (IRS), klijent potpisuje samo u slučajevima ukoliko je potpisao obrazac W9 na, www.irs.gov/pub/irs-pdf/fw9.pdf, kojim potvrđuje

status američkog poreskog obveznika. Potpisivanje odgovarajućih obrazaca i saglasnost, banka traži samo od klijenata za koje se u postupku uspostavljanja poslovne saradnje utvrdi da su državljani SAD.

1. Strane finansijske institucije (FFI) koje primaju depozite u redovnom poslovanju ili drže finansijska sredstva za druge, ili je reč o finansijskim institucijama koje se bave poslovanjem ulaganja, ponovnog investiranja ili trgovanja hartijama od vrednosti. U široj definiciji FFI uključuju hedž fondove, investicione fondove i ostale specijalizovane finansijske institucije.
2. Proširene povezane grupacije (EAG) samo ukoliko poseduju više od 50% vlasničkog kapitala, u tom slučaju imaju obavezu dostavljanja podataka svim članicama grupacije kojima pripadaju FFI.
3. Druga strana pravna lica, odnosno pravna lica koja nisu finansijske institucije (NFFEs), a takođe se oporezuju sa 30% poreza po odbitku za svaku transakciju po računu.

Osnovni zahtev prema stranim finansijskim institucijama (FFI) u koje spadaju i banke zemalja u razvoju, jeste ustupanje podataka o klijentima Poreskoj upravi Sjedinjenih Američkih Država (IRS). Uloga izvještavanja IRS-a pokazala je u dosadašnjim istragama da su inostrane banke pomogle nerezidentima da sakriju milijarde dolara u inostranstvu kako bi izbegle plaćanje poreza. Iz tog razloga usledilo je donošenje regulative FATCA kako bi se se njome oporezovali svi američki državljani koji žive van granica te države. Takve izmene propisa donele pozitivne promene i to je korak u pravom smeru, a ujedno i prvi korak u suzbijanju *pranja novca* i izbegavanju plaćanja poreza preko stranih bankarskih računa. Iako je u početku delovalo nemoguće ovaj zakon upravo to omogućuje. Za uspeh i efikasno sprovođenje poreskih reformi neophodno je i da poreski obveznici budu blagovremeno uključeni u proces njihovog donošenja. Potencijalni poreski obveznik identifikuje se na osnovu sledećih indikatora:

- vlasnik računa je državljanin SAD ili lice sa boravkom u SAD;
- trajnog naloga za prenos sredstava ukoliko je reč o redovno zaprimljenim nalogima sa SAD adrese (npr. prijem penzije iz SAD);
- mesto rođenja vlasnika računa je SAD;
- adresa prebivališta/boravišta ili korespondentska adresa je u SAD;
- telefonski broj klijenta sa SAD prefiksom;
- na osnovu datog punomoćja ili ovlašćenja za potpisivanje licu sa adresom u SAD.

Da bi poreski obveznici mogli nesmetano da obavljaju svoje poslovanje i da ubiru prihode koji im po propisima pripadaju, kao i da izvršavaju obaveze u zakonom propisanim rokovima

neophodno je da prilagode svoje IT sisteme i usklade poslovanje sa Zakonom.

Da bi se odredbe *Zakona o poreskoj usklađenosti* mogle primeniti na ostale zemlje, uključujući Srbiju i Bosnu i Hercegovinu, potrebno je sklopiti međudržavni sporazum između vlade SAD i zainteresovane druge zemlje za saradnju, kroz dva modela:

- da se finansijske institucije samostalno registruju i zaključe pojedinačne sporazume sa IRS,
- putem bilateralnih sporazuma.

U bankarskoj zajednici zemalja u razvoju vlada uverenje da bi se putem potpisivanja bilateralnog aranžmana najbolje zaštitili interesi finansijskog sektora tih zemalja. S tim u vezi, u organizaciji Ministarstva finansija Srbije i SAD objavljeno je da će Srbija, kao jurisdikcija sa *suštinskim dogovorom* primenjivati *Zakon o usaglašenosti oporezivanja inostranih računa* zbog čega se očekuje i skorije potpisivanje međudržavnog sporazuma Srbije i SAD po kome finansijske institucije u Srbiji ne podležu porezu po odbitku po osnovu FATCA regulative, kao i da Vlada Srbije nema nikakve obaveze niti mehanizme za pružanje informacija vlastima SAD u vezi sa računima američkih građana kod banaka u Srbiji.²⁰ Izuzetak u primeni ovog zakona u Srbiji biće banke koje se izjasne kao *patricipirajuća strana finansijska institucija bez SAD klijenata*. U Srbiji je trenutno to *Erste Banka a.d.* Sa druge strane, blagovremena javna rasprava o nacrtu bilateralnog aranžmana sa Bosnom i Hercegovinom, omogućila je da deo ovih pitanja bude razrešen na radno-konsultativnom sastanku Ministarstva finansija i trezora BiH, na kojem je dogovoreno da se pripremi pregled akata koje je porebno izmeniti ili dopuniti s ciljem pripreme za potpisivanje bilateralnog aranžmana. Međutim, rokovi za usaglašenost sa FATCA regulativom su istekli (krajnji rok je bio 31.12.2014. godine), a u Bosni i Hercegovini se na tom planu nije ništa uradilo, te je bankama ostavljena jedina mogućnost a to je pojedinačno registrovanje i saradnja sa američkim poreskim vlastima.²¹ Odličan primer za to je *Raiffeisen Banka a.d.* i *NLB banka d.d.* koje rade na implementaciji FATCA propisa od 2011. godine.

²⁰ Saopštenje Ministarstva finansija Republike Srbije o primeni FATCA regulative između Srbije i SAD. Dostupno na : http://www.mfin.gov.rs/newsitem.php?id=11025&change_lang=ls

²¹ Agencija za bankarstvo BiH: Izveštaj o radu, Dostupno na: http://parlamentfbih.gov.ba/dom_naroda/bos/parlament/propisi/El_materijali/Izvestaj%20o%20radu%20agencije%20za%20obankarstvo%20za%202013.god.pdf

3.2. Obaveze banaka u primeni zakona

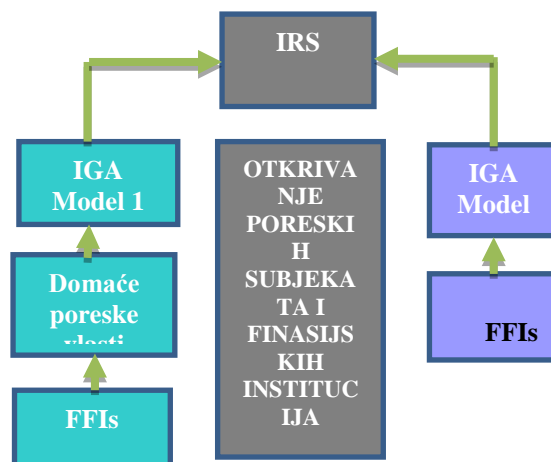
Najrazvijenije ekonomije u svetu, poput SAD i Evrope, kroz poresku neusklađenost i zloupotrebu u prijavljivanju poreza, godišnje izgube oko 100 milijardi dolara. Da bi se to sprečilo i dalje predviđeno je uspostavljanje međudržavnog sporazuma između zemalja koje primenjuju propise *FATCA* ili mogućnost pojedinačnog registrovanja finansijskih institucija, u slučaju da država nema bilateralni sporazum, kod nadležnog organa u SAD kako bi mogle međusobno izveštavati. Zaključivanjem pojedinačnih ugovora sa američkom poreskom službom, strane finansijske institucije se, između ostalog obavezuju da prikupljaju podatke o računima američkih poreskih obveznika koji poseduju strane račune i da vrše razmenu informacija između država koje odluče primenjivati *FATCA* i SAD. Ovde se pre svega misli na račune američkih rezidenata, koji već postoje, i na račune koji će biti otvoreni kod stranih banaka a odnose se na individualne račune fizičkih lica kao i na račune pravnih lica čiji su krajnji vlasnici fizička lica, koja prema odredbama regulative *FATCA*, imaju krajnjeg vlasnika *amerikanca* u vlasničkoj strukturi sa udelom većim od 10% vlasničkih, odnosno upravljačkih prava.

Generalno posmatrano, obaveze stranih finansijskih institucija koje potpišu sporazum sa američkom poreskom službom o ustupanju podataka jesu:

- identifikacija američkog klijenta na osnovu indicija o SAD statusu;
- godišnje izveštavanje poreskih vlasti SAD-a o identifikovanim SAD klijentima;
- porez po odbitku u visini od 30% za klijente stranih finansijski institucija koji odbiju dostavljanje podataka američkoj poreskoj službi, na sve prihode (kamate, dividende, prihode od prodaje koje potiču iz SAD investicija i dr.)

Izvršavanje poreskih obaveza jeste apsolutni imperativ koji postavlja održavanje najviših profesionalnih i etičkih standarda u poreskom sistemu, iz toga razloga su i druge zemlje zainteresovane za uvođenje visokih standarda u oblasti poreskih propisa, koji ne bi bili stvar samo etičkog poslovanja već i zakonske regulative. Znatno bi se povećala poreska transparentnost ekonomija kada bi se uvela jasna pravila poslovanja i kontrola računa nerezidenata otvorenih u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Do sada je preko sto zemalja evropskog ekonomskog područja potpisalo sporazum sa Sjedinjenim Američkim Državama ili je postiglo sporazum *u suštini*. Najrazvijenije države u svetu poput

Kanade, Australije, Austrije, Danske, Francuske, Italije, Nemačke, Meksika i Velike Britanije već su potpisale međudržavni sporazum sa SAD povodom ovog zakona. Potpisivanjem sporazuma stiče se pravo da i druge države traže da im SAD dostave podatke o njihovim poreskim obveznicima, što je svakako izazvalo kontraverze u američkoj javnosti.²² Čak su se Rusija i Kina pridružile ovoj *akciji* američke vlade koja ima za cilj da uništi poreske rajeve. Prema odredbama samog zakona, države su na neki način primorane da potpišu međudržavni sporazum jer u suprotnom rizikuju da im bude onemogućen pristup i dalje poslovanje na američkom tržištu. Države poput Srbije i Bosne i Hercegovine prihvatile su ovaj zakon u načelu i to po *Modelu 1* po kome će partnerska država prijavljivati podatke vezane za bankarske račune rezidenata SAD matičkoj poreskoj upravi koja će, zatim, te podatke prijaviti američkoj poreskoj upravi. *Model 1* ima i podverziju *Model 1A* koja će omogućiti državama da od SAD zahteva podatke koji se odnose na njihove državljane u SAD. Shodno tome vrednosti stubova iz grupacije *ključnih modela u izveštavanju* imaju proporcionalno najveći uticaj na otkrivanje poreskih subjekata i finansijskih institucija (slika 1).

Slika 1. FATCA: izveštavanje i razmena informacija.²³

²² Tome u prilog govore podaci Nacionalnog registra SAD po kome se u drugom kvartalu 2013. godine čak 1 131 američki građana odrekao američkog državljanstva. Čini se da je jedan od glavnih uzroka *porez*. Naime, američki građani su sve do uvođenja *FATCA* propisa bili u obavezi da prijavljuju porez i sredstva na stranim računima putem tzv. obrasca FBAR, ali u praksi mnogi to nisu činili. *FATCA* pak uvodi strožije kazne, što je posebno uznemirujuće imajući u vidu da američke vlasti danas mogu znati više nego što su mogle u prošlosti. Dok jedni smatraju da ovim porezom IRS nastoji samo da dobije ono na šta ima pravo drugi ističu da u pokušaju razotkrivanja bogatih utajivača poreza stradaju *obični ljudi*, uvučeni u skupu i vremenski zahtevnu birokratsku noćnu moru.

²³ Kinetic Partners: Global Regulatory, 2014.

3.3. Vremenska linija implementacije FATCA regulative

Za postizanje ovog cilja predviđena je bilateralna saradnja sa američkom poreskom službom, po kojoj se smanjuju poteškoće u praćenju američkih obveznika koji žive izvan Sjedinjenih Američkih Država. Po tome su finansijske institucije odgovorne za skladnu primenu FATCA regulative i saradnju sa IRS sa kojom su strane finansijske institucije zaključile sporazum. Neusklađenost sa FATCA regulativom nije opcija - strane finansijske institucije moraju biti usklađene, uzimajući u obzir činjenicu da bi pružanje zaštite američkim utajivačima poreza ili pomaganje američkoj osobi da izbegne svoje poreske obaveze dovelo do američkog gonjenja sa katastrofalnim posledicama. Neuspeh da se pravilno identifikuju i dokumentuju američke osobe će voditi do toga da se smatraju NFFEs, na osnovu čega će se njihovi računi gasiti sa američkog tržišta. Kada govorimo o vremenskoj implementaciji regulative, treba uvek imati u vidu da su procene poreskih organa optimistične i relevantne za implementaciju ovog modela uvažavajući izveštavanje domaćih poreskih organa, i to procene ostvarene na osnovu uvida u predočenu dokumentaciju međudržavnog sporazuma. Takve procene ne mogu biti smatrane garancijom vrednosti, jer nivo razvijenosti našeg tržišta jednostavno ograničava poreske vlasti da sa sigurnošću utvde pravo stanje. Poreske vlasti dakle daju modele zasnovane na informisanoj pretpostavci, a da bi zaista bili korisni zahtevaju dosta dobre volje i etičkog poslovanja kod svih strana uključenih u proces (slika 2).

	FATCA Intergovernmental Agreement (Model 1- UK i Njemacka)	FATCA Intergovernmental Agreement (Model 2- Svicarska i Japan)	FATCA FFI Agreement Bank (FFI) / U.S. IRS
FFI Agreement/sporazum	Nije potreban sporazum	Potreban sporazum	Potreban sporazum
Identifikacija klijenata	Slični obaveze/zahtjevi za identifikacijom (manje razlike)		
Izveštavanje	Slični zahtjevi/obaveze šta treba izvijestiti ali razlika je u načinu izveštavanja		
	FFI -> Nacionalnoj poreznoj upravi -> U.S. IRS	FFI -> U.S. IRS	FFI -> U.S. IRS
Porez po odbitku	„No Withholding“ NEMA poreza po odbitku, samo za neusklađene FFI u drugim zemljama	„Limited Withholding“ NEMA poreza po odbitku, osim za neusklađene FFI u drugim zemljama	„Withholding“ za NEPOSLOŠNE klijente i NEUSKLAĐENE FFI
Neposlušni-Recalcitrant klijenti	NEMA prekida poslovnog odnosa	NEMA prekida poslovnog odn	PREKID POSLOVNOG ODNOSA

Slika 2. FATCA model implementacije²⁴

Predstavljanje svih elemenat u sistemu implemetacije FATCA regulative bitno prevazilazi okvire i ciljeve ovog rada, ali se može ukazati na osnovno. Naime, prvi godišnji izveštaj u SAD o stanju po računima američkih poreskih obveznika bio je 31.marta 2015. godine (za 2014), dok će tranziconi izveštaj po Modelu 1 čekati duži vremenski period na izveštavanje zbog sporosti u izveštavanju od lokalni poreskih vlasti usled neusklađenosti politika i procedura sa zahtevima IRS u pogledu identifikacije računa nerezidenata. U praksi za naše banke to bi podrazumevalo izmene internih akata i obrazaca zahteva klijenata, procedure za otvaranje računa i politike upoznaj svog klijenta, prilagođavanje template-a ugovora, edukacija front office osoblja i dr. Da bi ispoštovale ove zahteve i ubrzale proces izveštavanja, lokalne banke će prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentima uvesti nove dokumentacijske standarde i od klijenata tražiti da im dostave dodatnu dokumentaciju koja nije predviđena lokalnom regulativom. Uobičajna identifikacija svakog nerezidenta, u praksi za nas, zahtevala bi dokumentovanje računa visoke vrednosti, odnosno skeniranje postojećih računa po SAD parametrima na način kako je to predstavljeno slikom br. 2. Približavanje punoj primeni, regulative nazvane FATCA šteti se vreme neophodno za izgradnju slobodne tržišne ekonomije i stim u vezi neophodno je učiniti napore da takva zakonska regulativa ne ograniči slobodno tržište. Pronalaženje pravog balansa između poštovanja pravila slobodnog tržišta i zakonske regulative neophodne da se ono zaštiti, biće pravi test umeća zakonodavca koji će u mnogome diktirati dalje ekonomski razvoj čitave zemlje.odgovor na izazove sigurno ne bi trebalo da bude u rigoroznim poreskim propisima, već u dozi opreza i pragmatizma zakonodavca koji će na pravilan način omogućiti bankarskom sektoru da nesmetano finansira rast ekonomije. Ne treba ovde bezati ni od etičkog elementa čitave priče i neophodnosti da se u svakom trenutku primenjuju samo najviši poreski zakoni kako bi se zaštitilo tržište. Neophodno je i da svaka strana uključena u ovaj proces razume sopstvenu odgovornost za stabilnost ekonomije.

ZAKLJUČAK

Analiza ove regulative ne pretenduje da predstavlja celovit prikaz problematike koja se vodi oko implementacije navedenog propisa na bankarske račune nerezidenata iz SAD zemalja, ali svakako

²⁴ FATCA regulativa: forum o sprečavanju pranja novca, dostupno na:

<https://www.revicon.info/dokumenti/fojNICA%2014/FATCA%20REGULATIVA.pdf>

ukazuje na njen značaj i ozbiljnost. Prevažno cilj je da se ukaže na jaku međuzavisnost i ogromno poverenje bankarskog sektora i nadležnih organa u razmeni informacija od značaja za transfer sredstava obuhvaćen ovom regulativom. Osnovni zaključak ove i niza drugih analiza u primeni FATCA regulative je da se kroz ostvarivanje njenog cilja u naplati poreza od poreskih obveznika SAD-a koji raspolažu sredstvima na računima otvorenim u stranim bankama i drugim finansijskim institucijama, spreči dalja utaja poreza. FATCA regulativa je važan segment za usklađivanje zakona i regulativa sa evropskim zakonodavstvom. I pored toga, još uvek se ovoj regulativi ne posvećuje dovoljno pažnje - najčešće se posmatra kao zakon koji „dolazi“, a ne kao osnov za izgradnju održivog okvira za razmenu informacija u poreskom sistemu. Nema jače ekonomije u savremenim uslovima od one zasnovane na dobro postavljenim temeljima Zakona o izvršenju poreskih obaveza na računima u inostranstvu. Zato se opravdano može tvrditi da je FATCA regulativa „produžna ruka“ banaka u otkrivanju identiteta krajnjeg obveznika. Koncept FATCA kao regulative je relativno nov u tranzicionim zemljama, ali je reč o pristupu koji dobija na značaju i postaje preduslov u saradnji sa razvijenim ekonomijama kao što je SAD. Za manje razvijene zemlje to je šansa za usklađivanje regulativa i dalji prosperitet. Može se reći da je neregulisano zakonodavstvo u ovim zemljama najveća prepreka da prevaziđu jaz u razvijenosti.

Nužna je, pre svega, potvrda namere u zaključivanju međudržavnih sporazuma povodom primene ovog propisa, od prikupljanja finansijskih podataka do njihovog dostavljanja na način regulisan zakonom. Danas postoje dve grupe mišljenja oko uloge ofšor bankarstva u budućnosti, po kome će bankarske tajne pripadati prošlosti i pritisak na zemlje koje predstavljaju poreski raj biće sve veći. Poreske oaze neće postojati u dosadašnjem obliku. Jačanje regulative na domaćim tržištima usloviće dalja dešavanja oko ofšor centara u budućnosti. Jedan od ključnih faktora koji će uticati na opštanak postojećih i razvoj novih poreskih centara je sporost i nemogućnost u sprovođenju harmonizacije poreskih politika. Čak i ako se sve postojeće direktive u Evropskoj uniji sprovedu, regulativa finansijskih tržišta neće biti harmonizovana u celini. Ostaće značajne razlike u oblasti oporezivanja, obaveznih rezervi banaka, osiguranja depozita i dr. Sve to ukazuje na značaj i finansijsku ulogu FATCE u procesima međunarodnog poslovanja. I prema tome, sve dok budu postojali razlozi zbog kojih će banke, kompanije i bogati pojedinci morati da traže sigurnije i stabilnije

utočište za svoj novac, postojaće potreba za ovom primenom ove regulative.

LITERATURA

- [1] Dell’Ariccia, G. (2003). Banking System in a Financially Integrated World. IMF. Research Bulletin. Vol.4, No. 1.
- [2] Milenković Ivan (2011). Međunarodno bankarstvo. Ekonomski fakultet u Subotici. ISBN 978-86-7233-259-9. Subotica.
- [3] Popović, D., Nauka o porezima i poresko pravo. Open Society Institut/Constitutional and Legislative Policy Institute. Savremena administracija, Beograd, 166(2), 233-250.
- [4] Vunjak, N. (Red.) (2008). Korporativno i investiciono bankarstvo. Proleter, Bečej. Ekonomski fakultet. Subotica.
- [5] Vunjak, N. i Kovačević Lj. (2008). Bankarstvo - Bankarski menadžment. Proleter, Bečej. Ekonomski fakultet, Subotica, 112-119.
- [6] Zec, M. i B. Cerović (red.) (2008). Kuda ide Srbija - ostvarenja i dometi reformi. NDE sa AEN i Ekonomski fakultet, Beograd, 17(2), 43-48.
- [7] World Bank (2005). Study on Economic Benefits of RHMS of Serbia. Belgrade. World Bank Study Group.
- [8] Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), 2015. U.S. Department of the Treasury. Dostupno na: <http://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Pages/FATCA.aspx> (06.03.2015).
- [9] FATCA Related Forms for Corporations, mart 2014. Revised Qualified Intermediary (QI). Dostupno na: <http://www.irs.gov/Businesses/Corporations/Revised-Qualified-Intermediary-QI-Agreement> (06.04.2015).
- [10] Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), USA: Implikacija Fatca zakona na zakonodavstvo i banke u BiH. Dostupno na: <https://www.revicon.info/dokumenti/fOJNIC/A%2014/Implikacija%20FATCA%20-%20zakona%20na%20na%20C5%A1e%20zakonodavstvo%20i%20banke%20u%20BIH.pdf> (21.03.2015).
- [11] FATCA Current Alerts and Other News, mart 2015. Internal Revenue Service. Dostupno na: <http://www.irs.gov/Businesses/Corporations/Foreign-Account-Tax-Compliance-Act-FATCA> (21.03.2015).
- [12] Kinetics Partners FATCA. The global trend towards tax transparency February 2014, page 2. Dostupno na: <http://www.kinetic-partners.com/wp-content/uploads/Kinetic-Partners-FATCA-and-Tax-press-briefing.pdf> (17.12.2014)